

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtleta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrta leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 5. julija 1865.

Gospodarske stvari.

Učimo se od Francoza!

Profesor dr. Arnstein, potovaje po Francozke m imel dovolj prilike videti, kaj dela vlada za povzdigo kmetijstva na Francozkem. Kar je zapazil, zapisal je v knjigo, ktera je ravnokar na Dunaji prišla na svetlo pod naslovom „kmetijske vredbe na Francozkem“ (die landwirthschaftliche Organisation in Frankreich).

Ta knjiga je dobra učiteljica naši avstrijski državi, kateri je treba, da skrbi za blagor in povzdigo kmetijstva vse drugače, kakor je skrbela dozdaj.

Res je sicer, da dandanes gospodari na Francozkem stroga centralizacija in da se ondi vlada vtikuje v vse, kar bi lahko prepustila posamnim okrajem; al ta centralizacija, ki zadeva napredek in poduk v kmetijstvu, ni nikomur nadležna. Mi sicer tudi takošne centralizacije ne bi želeli za Avstrijo, kjer je toliko raznoterih dežel in narodov; al to, kar se tam godi, pod geslom njenim, naj se v cesarstvu našem vpelje na poti samoopravstva (autonomije) deželnega.

Pa poglejmo, kaj imajo na Francozkem.

Koló, ktero prav zdatno goni napredek kmetijstva francozkega, so gotovo inšpektorji ali ogledi kmetijstva. Tacih inšpektorjev je 6 rednih, 3 pa so izredni. Vsak teh inšpektorjev ima nalogo, da vsako leto 6 mesecev potuje po svojem okraji in da po napotku svojem, ki ga ima od ministerstva kmetijstva, vse opazuje, kar se tiče kmetijstva, od največe do najmanjše stvari, in kar vidi in najde, naznanuje ministerstvu s svojimi nasveti, kaj naj bi se storilo, da se odvrne, popravi in zboljša to in uno. Posebno ima paziti na stan gozdov, na struge vodá, na senožeti, na ktere se voda napeljuje, in na močirne, s kterih se voda odpeljuje, na močirja, na ceste, na orodja kmetijska, živino, guojnišča itd. itd. Inšpektor na potovanji svojem ima ogle dati tudi vse više in niže kmetijske šole, in sporočati, kako se obnašajo, koliko je učencev, kaj znajo itd.

Po postavi od 17. septembra 1852 se mora na Francozkem v vsakem okraji (departement) napraviti kmetijska šola; dozda so jih v 50 okrajih osnovali 52. V teh 52 učilnicah je zdaj 1500 kmetijskih fantov in učencev. Vodje teh šol, ki so večidel posestniki zemljišč in jih sami obdeljujejo, voli ministerstvo. Ako želi kak posestnik kmetijsko šolo napraviti, se oglasi pri okrožnem svetovavstvu, ktero sporoča ministerstvu. Ministerstvo pošlje potem nadinšpektorja v tisti kraj, da pregleda posestvo in nasvetuje, ali naj se posestniku privoli šola ali ne.

Nauk v teh nižjih kmetijskih šolah je skor samo djansk (praktičen), da učenci morajo vse sami delati, in kar delajo, se jim potem razlaga in razjasnuje z be-

sedo; vodja jih sam uči, zraven njega jih uči tudi računar, vrtnar in živinozdravnik. Vodja dobiva 2400, računar 1000, vrtnar 1000, živinozdravnik 500 frankov vsakoletne plače iz tistega državnega zaklada, ki se vsako leto odloči za podporo kmetijstvu. Posestvo mora, da je za učilnico pripravno, saj tolikošno biti, da ima 24 učencev dela. Učenci so kmetijski fantje ali otroci kmetijskih delavcev. Pet priseženih mož, ki jih ministerstvo izvoli po predlogu okrajnega prefekta, izprašuje fante, ki se oglasijo za kmetijsko šolo, da se izvé, ali so za šolo sposobni ali ne. Druzega se ne zahteva od učenca kakor to, da je saj 16 let star in da je dovršil ljudske šole na kmetih. Tu ni treba nobene realke in nobene večje učenosti. Vsak učenec mora ravno tako delati, kakor najet dninar (delavec). Šola trpi 3 leta. Ako je učenec vsako leto pri preskušnji pokazal, da zna svojo reč, prejme spričalo svoje vednosti. Vodja kmetijske šole dobiva od vlade za vsacega učenca 250 frankov, da mu dá hrano (živež) in stanovanje, in skrbi za perilo, zdravila itd. Ako vseh teh 250 frankov za vsacega ne potrosi, se to, kar ostane, zloži, da se porabi za premije, ki jih najpridniši učenci dobijo, pa še le takrat, kadar so dovršili vsa šolska leta.

Više kmetijske šole ima francozka država le 3, ki jih v vsem zdrzuje vlada.

Ta stan francozkih nižjih kmetijskih šol nam očitno kaže, da vlada preskrbuje kmetijske učence z vsem, česar potrebujejo za življenje v šoli. To polajša ubogim kmetijskim starišem izrejo njihovih otrok, — to vabi kmetijske fante v šole. In to mora biti, sicer ne bo tudi v Avstrii nikoli veliko več kmetijskih učencev, kakor je belih vran v gozdu. Kaj neki bota gospoda Dežman in Kromer k temu rekla, ki sta toliko besedi imela zoper uboge štipendije naše nekdanje kmetijske šole?

Gospodarske skušnje.

* Jezerska rž (Seeländer-Roggen). To je nova rž, ktere naši gospodarji že ne poznajo. Ker imajo „Novice“ nalogo, da pospešujejo kmetijstvo in svojim bravcem naznanjajo nove reči naj jim naznanijo tudi posebno rodovitno jezersko rž po skušnjah mojih. 1862. leta sem kupil v dobro znani štacuni gosp. Meca v Berolinu, ktera prodaja žitna in druga semena (Samenhandlung des Herrn Metz et Comp. in Berlin) 10 funtov, to je, blizo 2 maseljna jezerske rži. Vsejal sem jo 3 dni pred sv. Lukežem na polje, kjer je popred sladka pesa bila. Pridelal sem iz teh 10 funtov 8 mernikov (4 vagáne) lepega zrnja, ki je tehtalo 352 funtov; tedaj je dala ta rž po 35 zrn. 1863. leta v jeseni sem na deteljišče vsejal vseh 8 mernikov. Taka suša je bila jeseni, da sem obupal, kaj bo; al spomladi 1864. leta si je pomagala setev tako čvrsto, da iz enega stebila je

izrastlo 46 klasov; rastla je hitreje kakor košata (Standenroggen) in probstajska rž; pridelal sem iz teh 8 mernikov 248 mernikov, tedaj mi je dala po 32 zrn. Zrna so debela, imajo tanko luskinjo in so sila močnata; rese ali osine so sila dolge. Vsejal sem lani zopet 46 vagánov (mečnov), ter pričakujem letos 1500 vagánov požetve.

Skusite tudi pri Vas to rodovitno rž, ki tako izvrstno plenja tudi v suhih letinah; zagotavljam Vas, da se ne bote kesali.*)

V Meronich na Českem.

Alojzi Reichel, oskrbnik.

Razstava kmetijskih in gozdnih pridelkov na Dunaji.

Prihodnje leto 1866 maja meseca bode velika razstava izložba kmetijskih in gozdnarskih pridelkov na Dunaji.

Že jo je oklicala dunajska kmetijska družba. Bode v praterji, začne se 15. maja in končá zadnjega maja, ako se ne podaljša še za 14 dni.

V razstavo se bodo vzeli: 1) vsi poljski in gozdni pridelki in obrtnijski izdelki, 2) živina, in sicer konji, goveda, ovce, prešiči, perutnina in psi, 3) mašine in orodja za kmetijstvo in gozdnarstvo, 4) hišne gospodarske stvari, ki jih potrebujeta kmet in gozdnar.

Iz vsake dežele se jemljejo te reči v razstavo. Kdor želi to ali uno razstaviti, mora to napovedati do 15. svečana 1866. leta, in sicer po pismih, ki se dobé brez plačila pri razstavnem odboru. Ta pisma se pa morajo dvakrat pisati.

Vožnina in da se v izložbo poslane reči razstavijo in po razstavi zopet odpravijo, je skrb vsacega razstavnika. Da bo vožnja po železnici cenejša, bo skrbel zadevni odbor in to naznanil ob svojem času.

Za lepe in dobre razstavljene reči so odločene premije (svetinje zlate, srebrne in bronaste) in pa slavilna pisma.

Brez tega, kar utegne še vlada dati, je odločenih 10.000 gold. za premije. Tudi srečkanje bo združeno s to razstavo.

Vse, česar kdo želi, še bolj na drobno zvedeti, se zvé po pismih, ki naj se pošiljajo na razstavní odbor c. kr. kmetijske družbe dunajske (Ausstellungs-Comité der k. k. Landwirtschaft-Gesellschaft in Wien).

Slovenskemu narodu naznanjamo že zdaj to razstavo, da se vsi, ki imajo ali bodo imeli kaj pripravnega poslati v razstavo, že zdaj morejo pripravljati na to. Marsikdo bo spravil kaj skupaj, kar se bo lepo skazovalo v razstavi, naj so žita, vsakoršna druga semena, svila (žida), vina in sploh vse, kar se prideluje. Koliko se vsacega pošlje in v kakih posodah itd., vse to se bode izvedelo pozneje.

Naše dežele imajo lepih pridelkov; časteni so bili že v dunajski razstavi; svet jih je videl, potrdil in razglasil po svetu — vse to pa je na dobiček temu, kdor s takim more kako kupčijo si odpreti, in je potem tudi na korist in čast vsi deželi.

Izprva, ko se napovedujejo takošne razstave, je malo komu mar za nje; kadar pa je razstave konec in se razglašajo poslavljena imena, takrat je mnogim žal, da niso vmes. Zato zapametimo si prihodnjo razstavo!

Ozir po Jugoslavenskem.

Dragi radovedež!

Od Kolpe.

1.

Vém, da me nevernega prijatla na tihem očituješ, ker Ti toliko časa nisem poslal lista, ki sem Ti ga obljubil brž ko pridem na svoje mesto. Al saj véš, da človek obrača, Bog pa obrne. — Grenka čutila so se me polastila, ko sva se v prijaznem šent-janžkem dolu pri gostoljubnem prijatlu gosp. M. G. poslovila, da sem jo ukrenil do Kolpe — v kraj meni čisto neznani, med čisto tuje ljudi, kjer so vse drugi običaji, in da se znabiti ne bova tako hitro, morda nikoli več videla. Svitle solzice, ki so se lesketale v najinih očeh, bile so znamenja, da najini srca ostanete združeni. Obljubil sem Ti bil, vse kraje, po katerih bodem potoval, in kar bi zanimivega zapazil, v „Novicah“, ktere Ti in jez z rajsko radostjo prebirava, povrhno popisati. Evo! Prijazni Šent-Janž zapustivši jo po pošti skoz Slovenjigradec v staroslavno Celje zavijem. Tù mi je iskren rodoljub navdušeno pripovedoval, kako se v Celji slovenska čitavnica čedalje veselejše razcveta in svoj žlahni sad obroduje, ker se zmiraj več vrlih sinov majki Slovenii povračuje, tako, da celjska čitavnica izmed svojih slovenskih sestric, razun ljubljanske, skoraj največ udov ima. Al z otožnim srcem mi je tudi razodeval, da tudi Celje šteje še mnogo iznevernikov, ki bi vse, kar je slovenski, radi pozobali, kakor vrabci češnje. Žalibog! da tudi med učitelji in vradniki so še nekteri. kateri se, kakor je treba, ne zavedajo, kaj zahteva današnji čas, v katerem ravnopravnost ni več prazen glas, — da ta pravica vseh pravic mora biti tudi pri Slovencih „fait accompli“ in da ne morejo dalje „čakati.“ Prav to pa nahajaš tudi v marsikterem koroškem mestu. Neki okraj šteje nad 20.000 stanovnikov, ki so trdi Slovenci, uradnike pa večidel imajo, ki ne znajo slovenski, kakor je treba, ne pisati ne govoriti. Kako težavno in počasno se pa uraduje, ako ni slovenskih uradnikov, to vsak sam lahko ugane. Ali deželna koroška vlada nima Slovencev, da v slovenske kraje pošilja Nemce?

Skozi osrče spodnjega slovenskega Štajarja potovaje sem bil na Belo nedeljo v * pri rani sv. maši. Živa nevolja me je zgrabila slišati, kako je pridigar, znani slovensk pisatelj, med slovenske besede nemške vtikal, kterih, bog me, Slovenci celjskega okraja nikakor niso umeti mogli. Kaka doslednost je neki to, drugače pisati in drugače božjo besedo oznanovati? Zares! Slovenci ne vedó, kamo bi potegnili, kadar mili in gladki materni jezik tako neusmiljeno holomastiti slišijo in sicer v božji veži od takih gospodov, ki slujejo kot izvrstni slovenski pisatelji. Ni torej čuda, da celó prosti slovenski kmet neverno kima nad slovenščino, češ, gospodu ni mar za slovenščino, ker jo tako slabo govori! Poznam vrle duhovne, ki sicer kot slovenski pisatelji ne slujejo, svojim ovčicam pa kruh božje besede v lepem, čistem maternem jeziku podajajo, da se celó prosti kmetič temu čudi, rekoč: ta gospod pa tako lepo, gladko in zastopno govorijo, da bi jih celi bogi dan rad poslušal. Slava takim duhovnikom! Kakor me je tako lomljenje milega maternega jezika v veži božji globoko v srce speklo, me je pa tudi neizmerno razveselilo, slišati, kako so se vrli slovenski celjski dijaki po kapucinskem mostu šetaje o raznih predmetih v materinskem jeziku pogovarjali. Tako je lepo! Dajmo čast, komur čast gré — in to je mati naša, ki nas je učila jezik svoj, jezik naš. Čislajmo njeni dar pred vsem svetom, in svet nas bode spoštoval, ne pa zame-toval, da nismo ne kri ne voda. Kako bo prosti ljud

*) Zopet prosimo gosp. oskrbnika družbinega vrta, naj si naročí od omenjenega gospoda (Alois Reichel, Verwalter in Meroniz) kaka dva mernika toliko hvaljene jezerske rži za poskušnjo, ker se je nadjati, da je bo rad dal, akoravno se le v Berolinu prodaja v omenjeni štacuni. Vred.